

Mr. sc. Jadranka Polović,
Centar za odgoj – Split

Anđelko Milardović, Dražen Lalić, Zoran Malenica (priredili): KRIZA I TRANSFORMACIJA POLITIČKIH STRANAKA, CENTAR ZA POLITOLOŠKA ISTRAŽIVANJA ZAGREB, 2007.

Zbornik *Kriza i transformacija političkih stranaka*, objavljen u izdanju zagrebačkog Centra za politološka istraživanja (CPI) nastao je kao rezultat istoimenog znanstvenog skupa održanog u lipnju 2006. u Zagrebu (u organizaciji Foruma CPI-a) i sadrži vrlo zanimljive radove nekolicine hrvatskih znanstvenika koji iz konteksta politologije, sociologije politike i pravne znanosti promišljaju stanje političkih stranaka u svijetu, ali i Hrvatskoj. Ova politološka literatura nedvojbeno je zanimljivo štivo koje zainteresiranima može pomoći u razumijevanju uloge i utjecaja političkih stranaka u društvu i razlozima nepovjerenja javnosti u njihovo djelovanje. Čak četiri priloga u Zborniku posvećena su problematici financiranja predizbornih kampanja, dakle području koje je u Hrvatskoj izrazito netransparentno, manipulativno, slabo zakonski regulirano i prepoznato kao jedan od glavnih problema funkcioniranja stranačkog sustava.

U prvom dijelu Zbornika autori nastoje objasniti uzroke krize političkih stranaka u suvremenom svijetu (i Hrvatskoj) koji obilježava trend globalizacije, znanstvene i informatičke modernizacije svijeta, kao i dominacija neoliberalnih ideja.

Anđelko Milardović u prilogu *Kriza i transformacija političkih stranaka* smatra da je temeljni problem političkih stranaka što žive u raskoraku između vlastitog oligarhijskog (nedemokratskog) ustroja i potrebe organizacije demokracije, pa je očito da se iz oligarhijski uređenih stranaka teško može izvesti doista demokratska država i vlast. Etička razina uzroka krize proizilazi iz posljedica korupcionaških afera, skandala, klijentelizma i nepotizma koji su neizostavni u djelovanju političkih stranaka. Političke stranke učestalo koriste laž kao tehniku političkog komuniciranja, te ona postaje bit političkog jezika kojim stranke kreiraju lažnu političku stvarnost.

Kao interne uzroke krize političkih stranaka, autor navodi nedostatak stranačkih programa i slabljenje medijatorske uloge političkih stranaka što se nadomješta proizvodnjom *političkog spektakla* kao visokosofisticirane tehnike manipuliranja ljudima. Naime, političke stranke konstruiraju društvene probleme radi skretanja pozornosti i podržavanja lažnog stanja (hrvatsko – slovenski odnosi, op.a.) što ima za cilj *zbunjivanje stada (birača) i strategiju zaborava kao svrhu*. U tom procesu nezaobilazna je uloga medija koji su se u eri informatičke tehnologije od kontrolora demokracije postali virtualna politička stranka. *Medijska kolonizacija politike* omogućila je dominaciju forme spektakla, banalizacije, skandala i senzacija nad sadržajem politike, te uvela antiintelektualizam u plasiranju kojeg

blisko surađuju interesne skupine političara i urednika. Milardović smatra da novi etos medija počiva na postulatu loše vijesti kao dobre vijesti, pa s takvom populacijom, kako kaže, zaglupljenih, političke stranke imaju «dobro tijesto za pripremu svoga političkog kruha» (cit.,str.16.). Eksterni uzroci krize političkih stranaka uvjetovani su promjenom konfiguracije politike u doba globalizacije u kojem one nisu više jedini akteri političkog procesa. U tom kontekstu sve su manje djelotvorne u rješavanju problema društva što umanjuje njihov politički utjecaj i moralni ugled.

Posljedice krize stranaka ogledaju se u rastućem nepovjerenju i udaljavanju građana od političkih stranaka, te posvemašnjoj izbornoj apstinenciji. Stoga je očita potreba njihove transformacije što podrazumijeva prilagođeni tip organizacije i obrazaca upravljanja, kao i preoblikovanje stranačkih programa u skladu s značajnim socioekonomskim promjenama u društvu.

O problemu funkcioniranja političkih stranaka u Hrvatskoj govori i Zoran Malenica u prilogu *Neki problemi funkcioniranja političkih stranaka u RH* koji konstatira nizak ugled političkih stranaka u javnosti zbog činjenice da one nisu iskazale dovoljno odlučnosti i političke volje da razriješe neke temeljne probleme hrvatskog društva zbog kojih se ono razvija daleko sporije nego bi trebalo i moglo. Jedan od razloga za takvo stanje je i unutarnja oligarhijski postavljena struktura političkih stranaka koja uporno održava političku elitu upitnih moralnih i stručnih kvaliteta što za posljedicu ima slabljenje identifikacije birača i njihovo nepovjerenje u političke stranke, te tzv. volatilitnost, tj. promjenjivost glasačkog opredjeljenja birača. U Hrvatskoj su česti i pojedinačni ili grupni prijelazi političara iz stranke u stranku, uglavnom motivirani materijalnim ili drugim probitcima, a sumnje u korumpiranje ili «kupovanje» vijećnika bile su posebno izražene poslije lokalnih izbora održanih 2005.godine.

Analizirajući odnos medija i političkih stranaka u hrvatskom društvu, Malenica smatra da pojedine političke stranke instrumentaliziraju neke medije s ciljem promicanja svojih političkih interesa, a često i demonizacije njima politički suprotstavljenih stranaka. Upozorava i na činjenicu da se društvene znanosti (politologija, sociologija politike) u Hrvatskoj nedovoljno bave političkim strankama i njihovom ulogom u funkcioniranju političkog sustava. Istraživački su doprinosi na ovom području ograničeni i parcijalni. Autor preporuča potrebu revitalizacije i transformacije postojećih političkih stranaka pri čemu bi uloga društvenih znanosti trebala biti naglašenija, ali kako kaže «ukoliko bi ih u političkim strankama uopće netko htio čuti» (cit., str.36.)

U prilogu *Politička kultura i političke stranke u Hrvatskoj*, autor Vladimir Vujčić koristeći se rezultatima istraživanja o razvoju demokracije u svijetu (Inglehart, R.,Weizel, 2005.) objašnjava zašto Hrvatska još uvijek nije ušla u zonu efektivne demokracije (pravne države bez mita i korupcije). Smatra da građani nisu motivirani da pritišću političke stranke i političke elite prema institucionalizaciji efektivne demokracije. To potvrđuje i stalna percepcija Hrvatske kao slabo uređene pravne države s visokim stupnjem političke i ekonomske korupcije.

Autor iznosi optužujući zaključak da političkim strankama odgovara samo razina formalne demokracije, te da one zapravo nemaju interesa za razvojem djelotvorne (efektivne) demokracije jer je njihov temeljni interes težnja za moći i osiguranjem osobne koristi političkih elita.

Vujčić smatra da su političke stranke u Hrvatskoj neopravdano, posljednjih godina zanemarile identitetski aspekt političke kulture u procesima izgradnje države i integriranja u EU. Naime, sve prisutniji proces izgradnje Hrvatske kao «građanske države» zapravo nije moguć pa ni poželjan bez razvoja nacionalnog identiteta o čemu bi političke stranke trebale povesti računa.

Analizirajući odnos dvije najveće stranke HDZ-a i SDP-a prema religiji Ivan Markešić (*Političke stranke i religija – hrvatski slučaj*) zaključuje da se on mijenjao zavisno o društvenom i političkom kontekstu u kojem su se ove stranke pojavljivale kao politički akteri. Kao izdvojenu specifičnost hrvatskog političkog života autor navodi da unatoč činjenici što je Hrvatska prema sastavu stanovništva izrazito katolička zemlja, političke stranke snažne demokršćanske orijentacije poput HKDU, HKDS i Hrvatskih demokršćana nisu uspjele ostvariti bitniji utjecaj u parlamentarnom i političkom životu zemlje. Posebno zanimljivim smatra činjenicu da predstavnici službene crkvene hijerarhije podržavaju programska usmjerenja HDZ-a koji se samo deklarativno temelji na kršćanskim načelima, dok ih u praksi, kao u slučaju ozakonjenja prava na pobačaj ili zabrane rada nedjeljom, zapravo poništava.

Znanstvena rasprava o potrebi transformiranja političkih stranaka s aspekta financiranja političkih stranaka i kampanja, kojoj je posvećen drugi dio zbornika, osobito je zanimljiva i nedvojbeno potrebna.

Josip Kregar (*Protiv plutokracije: međunarodni standardi i mjere uređenja financiranja političkih stranaka*) ovo pitanje prepoznaje kao osobit problem stranačkog sustava u Hrvatskoj i ističe potrebu zakonskog reguliranja. Naime, financiranje političkih stranaka, tj. novac kojim stranke raspolažu prvorazredno je političko pitanje jer su izborne kampanje postale izrazito skupe, a same stranke koje reprezentiraju parcijalne interese naprosto upijaju novac donatora. Donatori davanje novca smatraju legitimnom investicijom u buduće poslove, moguće privilegije i mnoge mogućnosti da kapitaliziraju dobre odnose s vladajućom elitom. Postavljanje pravila (gornjih limita troškova, osiguranje proračunskog financiranja u «razumnim granicama», regulacija ili čak zabrana tvrtkama da financiraju političke stranke, zabrana anonimnih donacija itd) predviđeno je nizom međunarodnih dokumenata. Pravila su neophodna da bi se spriječila nečasna politička trgovina, u Hrvatskoj osobito razvijena. Naše zakonodavstvo koje regulira ovu problematiku manjkavo je i nedostatno, dijelom što reguliranje nisu sklone političke stranke, pa Hrvatsku u tom području očekuju zakonske promjene i usklađivanje pravila s standardima Europske unije. Pretpostavka je razvijanje atmosfere odgovornosti u društvu, postojanje sposobnih institucija nadzora te aktivna uloga medija. Naime, cilj novih normi i standarda na tom području je

podizanje razine političke odgovornosti, legitimnosti vlasti i vraćanje povjerenja u institucije političkog predstavljanja.

Prilog Dražena Lalića *Kontraverze financiranja političkih aktera u izbornim kampanjama 2003. i 2005. u Hrvatskoj* donosi niz zanimljivih podataka na koje je, na žalost, hrvatska javnost zapravo već zaboravila. Analizirajući financiranje političkih stranaka i kandidata u izborima u Hrvatskoj (parlamentarni 2003., predsjednički 2005., lokalni 2005.), autor navodi različito ponašanje i stranaka i kandidata – dok neki politički akteri nisu bili spremni javno obznaniti iznos sredstava koje su koristili u kampanji, te specificirati troškove, drugi su dali ograničene podatke, uz primjetne manipulacije. Najmanje je bilo onih (uglavnom nezavisne liste i kandidati) koji su javnosti iznijeli precizne podatke. Bez obzira što sve upućuje na potrebu regulacije financiranja političkih stranaka i kampanja, neetično i netransparentno ponašanje stranaka i kandidata neobjašnjivo uvijek bude nagrađeno znatnom potporom birača. Naime, pokazalo se da su najveći uspjeh postigle stranke i kandidati koji su utrošili ogromna sredstva u kampanjama, a javnosti su bili spremni tek malo ili nimalo objasniti odakle im novac i način na koji je utrošen. Sporadično i mlako reagiranje medija jedan je od osnovnih razloga zbog kojih javnost nije dovoljno kritična prema ovom pitanju. Kontraverze vezane za financiranje izbornih kampanja stranaka i kandidata usko su, smatra Lalić, vezane s obilježjima kampanje. Naime, izborne kampanje vodećih političkih aktera su postale izrazito skupe zbog korištenja usluga spin – doktora i drugih konzultanata, a agresivno medijsko oglašavanje tijekom kampanje prikriva manjkavost argumenata i uopće nedostatak rasprave o važnim društvenim problemima.

Dva posljednja priloga Maria Jelušića (*Nužnost zakonskog uređenja financiranja političkih stranaka i izborne promidžbe*) i Zdravka Petaka (*Aporije o zakonskom okviru financiranja političkih stranaka u Hrvatskoj*) govore o nužnosti zakonske regulacije kako bi se ograničio nerazmjerni utjecaj bogatih pojedinaca te posebnih interesnih grupa, ali i izbjegla zloupotreba javnih sredstava i korištenje financijskog utjecaja na ishod izbora. Naime, transparentnost izvora, iznosa, kao i načina trošenja financijskih sredstava kandidata, odnosno političkih stranaka u izornoj kampanji važan je čimbenik nadzora javnosti u izbornom procesu, ali i pokazatelj stupnja demokratičnosti izbora. Jelušić navodi da je hrvatsko izorno zakonodavstvo, u dijelu koji se odnosi na uređenje financiranja izborne kampanje, manjkavo i nedjelotvorno. Dosadašnja praksa pokazala je da su političke stranke ili kandidati navodili krive ili nepotpune iznose koje su potrošili tijekom kampanja. Smatra da zakonodavac treba što hitnije ograničiti maksimalni iznos koji stranke ili kandidati smiju potrošiti u kampanji, ali isto tako i zabraniti primanje anonimnih donacija, te onemogućiti državnim tijelima i tvrtkama u vlasništvu države da financiraju izborne kampanje bilo koje političke stranke, odnosno kandidata. Petak spominje primjer državne pošte koja tijekom parlamentarnih izbora 2000. godine jednostavno nije naplatila milijunski trošak slanja promidžbenog materijala do tada vladajućoj stranci. Ovaj autor smatra da je u Hrvatskoj evidentna potreba za uspostavljanjem neovisnih regulativnih agencija za utvrđivanje vjerodostojnosti podataka o potrošenom iznosu u kampanji, kakve

postoje u svijetu. O tome u kolikoj je mjeri hrvatska politička elita nespremna na uspostavljanje tijela s takvim ovlastima govori i činjenica da od 1990. do danas državna revizija nije podvrgla kontroli financijske bilance niti jedne političke stranke. Praksa netransparentnosti financiranja politike u našoj zemlji smatra se jednim od glavnih deficita u razvoju demokratskog procesa u Hrvatskoj.

Ovaj Zbornik, koji objedinjuje radove autora različitih znanstvenih i svjetonazorskih orijentacija, nesumnjivo, predstavlja značajan doprinos razumijevanju uloge i djelovanja političkih stranaka u suvremenom hrvatskom društvu. Potreba uvođenja ograničenja i kontrolnih mehanizama u financiranju izbornih kampanja, koju su naglasili autori, ukazuje da je precizno zakonsko reguliranje složenog pitanja financiranja političkih stranaka u Hrvatskoj, zapravo, neophodno.